

УДК 17:321+574

<https://orcid.org/0000-0002-2107-395X>

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В КОНТЕКСТІ ПОЛІТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СУСПІЛЬСТВА ТА ОСОБИСТОСТІ

В.В.Канцурак, здобувач НПУ імені М.П.Драгоманова

Корінь успіху чи проблемності ситуації в екологічному, як і в будь-якому іншому вимірі, знаходиться в людині, її свідомості, вихованості, сумлінні та культурі. Вихована, духовно і морально багата особистість ніколи не піде на перекір власному сумлінню й не створить ситуацію, яка становитиме загрозу природі і людям. Хіба що в результаті прикрої помилки. І навпаки, особистість, яка керується мотивами збагачення, безпідставного успіху чи забезпечення власного комфорту, на створення такої ситуації піде цілеспрямовано й свідомо. Відповідь на питання про те, «бути чи не бути» екобезпечному стану суспільства в Україні (власне, як в Європі і у світі), знаходиться в людині – її культурі і вихованні. Формування екологічної культури особистості і суспільства є головним завданням досягнення екобезпечного розвитку суспільства. Воно має політичний характер і потребує невідкладного теоретичного розгляду, на чому необхідно зупинитися більш детально.

Ключові поняття: людина, культура, екологія, освіта, виховання.

Сприйняття екологічної проблематики окремими індивідами і соціальними спільнотами відбувається достатньо специфічно. В кожному окремому випадку така специфіка обумовлюється об'єктивними обставинами, регіональним станом навколишнього середовища, рівнем життя населення, соціально-економічними показниками та рівнем демократичності управління соціумом. Екологічна культура також залежить від значної кількості сутнісних і формальних факторів. У зв'язку з цим і концептуально-теоретичний аналіз категорії та феномену «екологічної культури» існує в сучасному науково-теоретичному і філософсько-світоглядному дискурсі у широкому контекстному різноманітті концепцій, теорій, ідеологічних поглядів. «Об'єктивна складність і багатоаспектність екологічної проблематики, неоднозначність її суб'єктивного сприйняття окремими індивідами та цілими людськими спільнотами породжують розмаїття підходів до її аналізу та широкий спектр ідейно-світоглядних і теоретико-філософських рефлексій, форм і способів її переживання й осмислення, вироблення шляхів розв'язання конкретних проблем, розбіжності у

визначенні засадничих принципів побудови стратегічних програм і практичних проектів задля розв'язання суперечностей у системі координат «людина – природа» та «суспільство – довкілля» [1, с. 3]. Враховуючи це, в контексті проблематики формування нової, сучасної, ефективної екологічної політики нашої держави особливу увагу необхідно приділити формуванню екологічної культури як невід'ємного елементу політичного виховання суспільства та особистості. Саме цій проблемі і присвячується даний розділ нашого дисертаційного дослідження. Насамперед розглянемо та проаналізуємо поняття та основні складники екологічної культури суспільства та особистості.

За самою своєю природою та внутрішньою сутністю екологічна проблематика є культурною, адже її феноменологічний фундамент полягає у розгляді співвідношення природи зі світом, створеним людиною, із тим соціокультурним середовищем, що складається в певній громаді, регіоні, країні або ж навіть на глобальному рівні, у вимірі людства в цілому та його культурно-цивілізаційного потенціалу. «Зв'язок культурологічної проблеми і екології обумовлений хоча б тим, що природа є неодмінною основою розвитку культури, а ступінь освоєння природи людиною є одним з важливих показників рівня розвитку людського суспільства, його культури. В свою чергу, взаємодія з природою визначається особливостями культури, через яку транслуються, реалізуються цінності певного суспільства. Тому в літературі поширюється думка, що культура є специфічним, властивим людині, цілісним способом адаптації до природного оточення» [2, с. 366]. Таким чином, можна говорити про те, що екологічна культура є невід'ємним структурно-функціональним, світоглядно-ідейним та життєво-практичним елементом культури людини, соціуму і людства загалом. Особливо в останні десятиліття, коли антропогенний вплив на природу досяг критичних показників, дослідження феномену «екологічна культура» стали особливо актуальними і необхідними.

Визначаючи екологічну культуру як концептуально-теоретичну категорію та феномен людської культури загалом, важливо підкреслити специфіку цього поняття, яка сьогодні полягає в тому, що елемент екологічності в свідомості, мисленні, діяльності людини є не просто виміром ставлення до навколишнього природного середовища. Сьогодні екологічна культура також охоплює критеріальну складову, яка визначає наскільки культурна людина може впливати на природу, щоб не шкодити як останній, так і самій собі. «Екологічна культура – це тип життєдіяльності людини та її взаємовідносин з навколишнім середовищем, що сприяють здоровому способу життя, стійкому соціально-економічному розвитку, екологічній безпеці країни і кожної людини. Вона є засобом самоорганізації сутнісних сил людини в умовах конкретного природного середовища. Основоположним принципом екологічної культури можна вважати принцип відповідності соціального та природного в рамках єдиної системи. Встановлення цієї відповідності в усіх сферах суспільного життя сприяє, з одного боку, його екологізації, а з іншого – гармонізації самої суспільної системи. Екологічна культура виражає міру освоєння суб'єктом природоперетворювальної діяльності, відповідності соціального та природного як складових єдиної системи. Вона сприяє також гармонізації взаємовідносин суспільства та природи і формуванню нового типу особистості – людини епохи ноосфери. Найважливішим показником екологічної культури є визнання багатоманітної матеріальної, етично-естетичної і пізнавальної цінності природи» [3, с. 234]. Саме виховання в суспільстві та в кожному громадянині глибинного та невід'ємного відчуття такої багатовимірної цінності природного середовища є одним з ключових завдань, що постає в тому числі і перед державою в контексті політичного виховання суспільства і особистості в напрямку утвердження високого рівня екологічної та природоцентричної свідомості, мислення, способу діяльності.

Важливим аспектом вивчення категорії «екологічна культура» є те, що в даному феномені закладається не лише об'єктивна багатовимірність, але й

суб'єктивна, особистісна інтегративність. Екологічний компонент особистісної феноменологічної структури поєднує в собі всі без виключення індивідуальні особливості людської психіки, етико-естетичного світосприйняття, здатності до несення особистісної відповідальності тощо. В сучасній соціальній філософії, культурології, педагогіці і теорії виховання екологічна культура розуміється «як складна категорія, що інтегрує комплекс якостей особистості, котрі знаходяться у відповідному співвідношенні й трансформуються через аксіологічні переконання в активну майбутню природовідтворювальну діяльність» [4, с. 16]. Враховуючи це, особливої актуальності набуває вивчення виховної складової в контексті формування високого рівня екологічної культури в українському суспільстві. В тому числі, у вітчизняному науково-теоретичному дискурсі недостатньо, з нашої точки зору, висвітлена проблематика формування екологічної культури в контексті політичного виховання суспільства та особистості. А саме низький рівень екологічної культури населення в нашій країні є одним з факторів відсутності та незатребуваності сучасної ефективної політики екологічної безпеки європейського типу.

Складність такого виховання полягає ще й у тому, що екологічна культура безпосередньо залежить і від інших соціокультурних, політичних, громадянських виявів особистості і суспільства. Екологічна культура безпосередньо пов'язана чи навіть взаємоінтегрована із культурою політичною, побутовою, громадянською тощо. «Культура екологічна – культура всіх видів людської діяльності, так чи інакше пов'язаних з пізнанням, освоєнням і перетворенням природи. Тому екологічна культура включає коло питань пов'язаних із знанням та розумінням екологічних нормативів, усвідомлення необхідності їх виконання, формування почуття громадянської відповідальності за долю природи, розробки природоохоронних заходів та безпосередньої участі в їх проведенні. Вона є складовою частиною світової культури, в якій властиве глибоке і загальне усвідомлення важливості сучасних екологічних проблем у житті і

майбутньому розвитку людства. Свідоме засвоєння й оволодіння екологічною культурою має розпочатись з дитинства, одночасно з засвоєнням положень загальної культури» [5, с. 255]. Екологічна свідомість, тип мислення, щоденна поведінка та життєво-стратегічне планування зароджуються і засвоюються кожною особистістю в межах індивідуальних форм виховання і життєтворчості. Суспільство має забезпечити такий виховний вплив, який сприятиме формуванню громадянина з високою долею відповідальності за стан навколишнього середовища та здатністю захистити своє невід'ємне право на проживання у чистому довкіллі і на високий рівень якості життя.

Кожна дія будь-якої людини в тій чи іншій мірі проявляє рівень її екологічної культури, спосіб ставлення до природи та інших людей, можливість нести моральну відповідальність за найближче оточення та глобальний стан планети. Екологічна культура проявляється в усіх сферах особистісної та соціальної життєдіяльності у формі «символів, інтерпретацій та практик, що відносяться та обумовлюються зрозумілими, раціональними та загальноприйнятими екологічними принципами» [6, р. 25]. Кожен з нас постійно споживає природні ресурси, здійснюючи найпростіші дії (дихання, пиття, споживання їжі тощо). І тільки ми несемо відповідальність за якість тих ресурсів, що самі й споживаємо. Від рівня екологічної культури залежить не лише правильність споживання, але й здатність добитися забезпечення себе й суспільства якісними ресурсами. На думку В. Крисаченка, екологічна культура як діяльність є відтворенням умов людського існування в довколишньому природному світі, зокрема й антропогенно зміненому. Це передбачає спрямування зусиль людини на формування певних структур та систем, використання потенцій наявних природних об'єктів та процесів, акумуляцію та нарощення їхньої якості та кількості, що потребує відповідних умінь, засобів, технологій, знарядь, предметів тощо, тобто передбачає певну операціонально-субстанційну компоненту. Водночас екологічна культура започатковується створюється, зберігається і відтворюється у сфері

інтелектуально-духовної свідомості. Завдяки цьому забезпечується її неперервність, спадкоємність та розвиток. Таким чином, поєднуються субстанційна та інформативна складові, а в екологічній культурі засобом цього є людська діяльність [7, с. 7]. Отже, екологічна культура високого рівня потребує виявлення всіх особистісно-сутнісних сил людини: пізнавальної і творчої діяльності, духовного напруження і моральнісної відповідальності, цілеспрямованої діяльності та осмисленості кожного вчинку. Щоб поєднати всі ці прояви життєтворчості, людина має володіти потужним особистісним потенціалом, що з'являється виключно під впливом гуманістичного виховання та просвітництва.

Багато вчених і філософів навіть наполягають на тому, що в екологічній культурі сьогодні домінантними виховними чинниками є саме особистісно-моральнісний, а не інформаційно-пізнавальний компонент. Ми сьогодні багато знаємо про природу і фактори її забруднення чи збереження, проте продовжуємо чинити на неї надмірний та нерациональний антропогенний та техногенний тиск. «Проблема полягає не тільки і не стільки у накопиченні нових знань про природу і створенні нових технологій. Набагато важливішим є розвиток екологічної культури, в якій домінантою будуть цінності та усвідомлення значущості позалюдського оточення, а також нашої абсолютної залежності від нього. Ми маємо бути спроможними приймати гарні рішення щодо збереження та життєвого контакту з цим оточенням, а не лише щодо його експлуаторського використання, яке було невід'ємною складовою всієї західної культури аж до наших днів» [8, р. 3]. Пройшовши цей культурно-цивілізаційний рубіж, розвинені західні країни спромоглися сформувати у критичної маси населення усвідомлення нових екологічних пріоритетів. Подекуди навіть в розвинених країнах ці пріоритети важко реалізувати на практиці, в рамках різних сфер соціальної життєдіяльності. В нашій же країні поки що навіть не склався громадський запит на широкі дії держави у сфері виховання нового типу екологічної

культури, що й призводить до песимістичних прогнозів щодо поліпшення екологічної ситуації в Україні в найближчі десятиліття.

Ще одним приводом для песимізму є стан загальної культури та соціально-політичної свідомості українців як громадян пострадянської, посттоталітарної країни. У суспільстві відсутнє почуття довіри, відповідальності, справедливості, законності тощо. А саме впевненість у таких соціально-етичних феноменах є невід'ємним елементом фундаменту сучасної та прогресивної екологічної культури. «Довіра – це одна з основних категорій екологічної культури, яка відображає стан світосприйняття людини на основі терпимості й шанобливого діалогу; стан конструктивної комунікації між природою і суспільством, між людьми, між акторами й інститутами, між людиною й владою, між народами й державами; стан наявності волі й енергії для досягнення необхідних компромісів» [9, с. 11]. Такі соціальні феномени, як відчуття довіри та взаємовідповідальності, формуються лише за умов високої комунікативної культури у певній критичній масі населення. В Україні ж поки що домінує конфронтаційний стиль комунікації, що в останні два десятиліття активно підтримувався політиками, більшість з яких в боротьбі за власний електорат відверто розколювали суспільство. Можливо саме тому, у більшості політичних партій в Україні екологічна проблематика відсутня загалом чи згадується виключно у формальній формі, адже екологічні питання скоріше поєднують, ніж роз'єднують громадян.

Як би там не було, з держави ніхто не знімав відповідальності щодо створення потужної просвітницької системи екологічного виховання та освіти. Професіонали в цій сфері мають чітко усвідомлювати і розуміти сутність поняття та основні складники екологічної культури суспільства та особистості. З психолого-педагогічної точки зору, структурно екологічна культура складається з «інформаційної, мотиваційно-ціннісної та поведінково-діяльнійної компоненти» [10, с. 37]. Враховуючи це, в державній системі освіти, а також в рамках діяльності недержавних просвітницьких

установ і організацій має враховуватися така багатовимірنا виховна сутність екологічної культури. Інноваційно-гуманістичний педагогічно-виховний процес має бути орієнтований як на пізнавально-практичну, так і на морально-виховну та естетично-смакову складову формування особистості людини певного віку. Загалом в структурі екологічної культури можна виділити такі сутнісно-функціональні компоненти: «1) пізнавальний компонент включає систему знань, яка сприяє розумінню цілісності та системності навколишнього світу, сприяє формуванню екологічного мислення, умінь і навичок практичної екологічно обґрунтованої діяльності. Однак наявність знань це ще не світогляд. Перетворення знань у світогляд відбувається тоді, коли вони відображаються у свідомості людини і стають керівним фактором в його діях і вчинках; 2) ціннісно-нормативний і морально-етичний компоненти переплітаються між собою. Так, ціннісно-нормативний компонент відображає нормативну функцію екологічної культури, включає цінності та ідеали, соціальні норми і правила, що регулюють діяльність людини. Морально-етичний компонент відображає цивілізаційну і гуманістичні функції екологічної культури. В його основі знаходиться моральний імператив, мірилом якого є мораль, моральність, етика. Саме етичні норми, які виробило людство за тисячоліття свого існування, і служать регуляторами поведінки особистості в суспільстві; 3) особливе місце в структурі екологічного світогляду займає чуттєво-вольовий компонент, який сприяє емоційно-чуттєвому освоєнню навколишньої дійсності. Емоції є регуляторами пізнання, сприяють формуванню усвідомленого ставлення до навколишнього світу» [11, с. 164]. В пострадянській Україні в перші роки значну увагу приділяли екологічному просвітництву, а люди самі цікавилися станом довкілля через емоційне сприйняття наслідків чорнобильської катастрофи. Поступово такий імпульс зійшов нанівець і сьогодні надзвичайно мало уваги приділяється справді ефективному екологічному вихованню і просвітництву. Тому ми стверджуємо, що формування екологічної культури є важливим державним і

суспільним (громадським), в тому числі й політичним завданням, виконання якого потребує значних та диверсифікованих за змістом і формою ресурсів.

Чому навіть в розвинених західних країнах, де просвітництвом найчастіше займаються недержавні організації, значна відповідальність за виховне формування екологічної культури громадян несе все ж таки відповідальність держава. Справа в тому, що екологічна проблематика визнана критично важливою, що й змушує суспільство покладатися в цьому питанні саме а державу, адже «в умовах сучасної кризи екологічна культура вперше в історії людства виконує нову функцію – самозбереження суспільства. Виховання і формування екологічної культури є комплексною соціальною проблемою» [12, с. 223]. При цьому екологічний вимір всіх рівнів освіти постійно посилюється. Екологічне виховання визнається одним з ключових пріоритетів, від якого залежить не просто рівень загальної культурної розвиненості населення, але й сама можливість подальшого сталого розвитку як окремих соціумів, так і людства в цілому. Як зазначив відомий італійський еколог А. Траверсо, «у міру того, як наше розуміння взаємовідносин діяльності людини і проблем навколишнього середовища поглиблюється, основні принципи освіти в галузі оточуючого середовища, якщо вони правильно вироблені, можуть цілком стати тим ядром, навколо якого формуватиметься майбутня стратегія суспільної освіти, вона сформує громадян світу з новим світоглядом, з новими настроями, які більше відповідатимуть потребам людства і природи» [13, с. 179]. На сьогодні в різних регіонах світу спостерігається значна різниця у рівні екологічного виховання, свідомості і культури. Значною мірою ці показники залежать від усталених політичних режимів, політичної культури, способів державного управління як екологічною, так і освітньою сферою. Україна в цих аспектах, на жаль, перебуває в списках відвертих аутсайдерів. Тому сьогодні надзвичайно важко вивести проблему формування екологічної культури на рівень державно-суспільного політичного завдання.

В цьому контексті слід підкреслити, що в Україні на декларативно-програмному рівні існують документи високої статусності, за якими саме на державу покладається найширша відповідальність щодо забезпечення громадян достатнім в сучасних умовах рівнем екологічної освіти і виховання. Так, у відповідності з Національною доктриною розвитку освіти, затвердженою указом Президента України, «держава повинна забезпечувати екологічну освіту» [14]. В цьому ж документі зазначається, що «національне виховання є одним із головних пріоритетів, органічною складовою освіти. Його основна мета – виховання свідомого громадянина, патріота, набуття молоддю соціального досвіду, високої культури міжнаціональних взаємовідносин, формування у молоді потреби та уміння жити в громадянському суспільстві, духовності та фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, трудової, екологічної культури» [там же]. Отже екологічна культура стоїть в одному ряду з іншими навчально-виховними пріоритетами, які визнаються необхідними для формування гідних духовно-моральнісних та пізнавально-практичних компетентностей української молоді. На практиці ж слід визнати відверту недостатність тих виховних та навчальних зусиль, що спрямовуються на формування хоча б мінімального рівня екологічної культури сучасних українців.

Більше того, сучасна українська держава звертає критично мало уваги на формування необхідного ідеологічного базису для зацікавлення громадян у підвищенні їх екологічної культури. А це вже не просто питання навчання і виховання, але важливий елемент національної безпеки, без врахування якого не функціонує жодна розвинена країна, яка прагне досягти високих показників сталого розвитку. Експерти відзначають, що «під ідеологічним механізмом необхідно розуміти передбачену екологічною політикою держави систему знань, цінностей та орієнтирів, спрямованих на формування суспільної поваги екологічних прав та обов'язків людини й громадянина, яка реалізується в результаті формування в суспільстві належного рівня еколого-правової культури шляхом проведення заходів щодо розвитку екологічного

просвітництва, виховання та освіти» [15, с. 63]. Таким чином, в процесі освітньої реформи, що відбувається сьогодні в Україні, необхідно передбачити потужний екологічний компонент. Більше того, екологізація освіти має прийняти комплексний та інтегративний характер, а не проявлятися формально у вивченні окремих курсів екології, як це відбувається в українських навчальних закладах різного рівня акредитації. Сам зміст освіти має набувати екологічного спрямування, перетворюючись на потужний засіб просування в суспільну свідомість потужних феноменологічно-аксіологічних та когнітивно-психологічних чинників, які є базисом для підняття загального рівня екологічної культури в нашій країні.

Іншим виміром процесу формування екологічної культури як державного і суспільно-політичного завдання є підвищення громадянської свідомості та культури населення. В розвинених країнах екологічна культура набула високого рівня та безумовної актуальності саме тому, що там її пріоритетність було визнано на рівні широкої громадськості. Іншими словами, необхідною умовою формування екологічної культури є високий рівень культури громадянського мислення, ініціативності, участі. Звичайно, «умови суспільства, що трансформуються, так званого перехідного періоду, диктують свою логіку розвитку: з одного боку, збільшуючи кризові явища і підсилюючи існуючу невизначеність екополітики, і як доктрини, і як політичної практики, але, з іншого боку, надаючи можливість переорієнтувати її зміст з адміністративної моделі прийняття (що не виправдує себе) рішень на активне залучення суспільства в цей процес. У такій ситуації особливу значимість набуває саме громадянська позиція, суспільна думка, тобто від того, яким чином поведе себе громадськість, багато в чому буде залежати і вектор напрямку подальшого розвитку. Екологічна модернізація передбачає не тільки високий ступінь стурбованості і зацікавленості цими питаннями, але, насамперед, наявність політичних можливостей суспільної самоорганізації, широких можливостей політичної участі в процесі прийняття владних рішень, розвиток позиції громадянської відповідальності за свої дії. А така постановка питання вимагає

вивчення не тільки інституціональної рефлексії, але і політико-культурних основ взаємин суспільства і навколишнього природного середовища. Тим більше, що сформовані на даний час інституціональна і нормативно-правова основи управління охороною навколишнього середовища і природокористування недостатньо ефективні» [16, с. 3]. Отже, українській державі варто активніше співпрацювати з громадськістю у справі організації просвітницької та виховної діяльності, орієнтованої на формування вищого рівня екологічної культури. Без цього неможливо сподіватися на екологізації суспільної свідомості, яка просто необхідна для українського соціуму, який вже реально перебуває на межі екологічної катастрофи. Сьогодні стає все більш очевидним те, що її неможливо уникнути без досягнення належного рівня екологічної культури певною критичною кількістю громадян України.

Цитована література:

1. Гардашук Т.В. Сучасний екологізм: теоретичні засади та практичні імплікації. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук. Спеціальність: 09.00.09 – філософія науки / Тетяна Гардашук. – К., 2006. – 37 с.
2. Пустовіт Н.А. Компетентнісний підхід до формування культури екологічної поведінки школярів / Н.А. Пустовіт // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Збірник наукових праць. – Випуск 15, книга 1. – Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2011. – С. 365 – 373.
3. Гуцол В.В. Суть екологічної культури особистості та методологічні підходи до її формування в студентів / В.В. Гуцол // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Збірник наукових праць. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2010. – Випуск 26. – С. 233 – 239.
4. Гардашук Т.В. Сучасний екологізм: теоретичні засади та практичні імплікації. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук. Спеціальність: 09.00.09 – філософія науки / Тетяна Гардашук. – К., 2006. – 37 с.
5. Мусієнко М.М. Екологія. Охорона природи: Словник-довідник / М.М. Мусієнко, В.В. Серебряков, О.В. Брайон. – К.: Товариство Знання, КОО, 2002. – 550 с.
6. Vabe R. Culture of Ecology: Reconciling Economics and Environment / Robert E. Vabe. – Toronto: University of Toronto Press, 2006. – 231 p.
7. Крисаченко В. Екологічна культура: теорія і практика: навчальний посібник / Валентин Крисаченко. – К.: Заповіт, 1996. – 352 с.
8. Plumwood V. Environmental Culture: The Ecological Crisis of Reason / Val Plumwood. – London: Routledge, 2005. – 304 p.
9. Лесникова І.В. Культура екологічної безпеки українського суспільства як предмет філософської рефлексії. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук. Спеціальність: 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії / Інна Лесникова. – К., 2010. – 19 с.
10. Гоблик В.В. Особливості формування екологічної культури студентської молоді у навчально-виховному процесі / Володимир Гоблик, Іван Алмашій // Міжнародний науковий журнал. Педагогічні науки. – 2015. – № 8. – С. 36 – 38.
11. Душечкіна Н. Пріоритетне місце екологічного світогляду особистості у розв'язанні екологічних проблем / Наталія Душечкіна // Молодь і Ринок. – 2015. – № 7 (126). – С. 162 – 166.
12. Екологічна енциклопедія: У 3-х томах / Редколегія: А.В. Толстоухов (гол. ред) та ін. – К.: ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2007. – Том 2: Є – Н. – 415 с.
13. Толстоухов А.В. Екобезпечний розвиток: пошуки стратегем / А.В. Толстоухов, М.І. Хилько. – К.: Знання України, 2001. – 333 с.
14. Котенева І.С. Естетичне в природі як засіб формування естетико-екологічної культури особистості / Ірина Котенева // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – Ужгород: УжНУ, 2015. – Випуск 37. – С. 83 – 86.

15. Старосуд І.М. Екологічна освіта та виховання як складові ідеологічного механізму екологічного права / Старосуд І.М. // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. – 2014. – № 11, том 2. – С. 62 – 64.
16. Топоровський Д.В. Екологічна складова політичної культури українського суспільства. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук. Спеціальність: 23.00.03 – політична культура та ідеологія / Дмитро Топоровський. – К., 2010. – 18 с.

References

1. Hardashuk T.V. Suchasnyi ekolohizm: teoretychni zasady ta praktychni implikatsii. Avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovooho stupenia doktora filosofskykh nauk. Spetsialnist: 09.00.09 – filosofiiia nauky / Tetiana Hardashuk. – K., 2006. – 37 s.
2. Pustovit N.A. Kompetentnisnyi pidkhid do formuvannia kultury ekolohichnoi povedinky shkolariv / N.A. Pustovit // Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi: Zbirnyk naukovykh prats. – Vypusk 15, knyha 1. – Kamianets-Podilskyi: Vydavets PP Zvoleiko D.H., 2011. – S. 365 – 373.
3. Hutsol V.V. Sut ekolohichnoi kultury osobystosti ta metodolohichni pidkhody do yii formuvannia v studentiv / V.V. Hutsol // Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy. Zbirnyk naukovykh prats. – Kyiv-Vinnytsia: TOV firma «Planer», 2010. – Vypusk 26. – S. 233 – 239.
4. Hardashuk T.V. Suchasnyi ekolohizm: teoretychni zasady ta praktychni implikatsii. Avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovooho stupenia doktora filosofskykh nauk. Spetsialnist: 09.00.09 – filosofiiia nauky / Tetiana Hardashuk. – K., 2006. – 37 s.
5. Musiienko M.M. Ekolohiia. Okhorona pryrody: Slovnyk-dovidnyk / M.M. Musiienko, V.V. Serebriakov, O.V. Braion. – K.: Tovarystvo Znannia, KOO, 2002. – 550 s.
6. Babe R. Culture of Ecology: Reconciling Economics and Environment / Robert E. Babe. – Toronto: University of Toronto Press, 2006. – 231 p.
7. Krysachenko V. Ekolohichna kultura: teoriia i praktyka: navchalnyi posibnyk / Valentyn Krysachenko. – K.: Zapovit, 1996. – 352 s.
8. Plumwood V. Environmental Culture: The Ecological Crisis of Reason / Val Plumwood. – London: Routledge, 2005. – 304 p.
9. Lesnykova I.V. Kultura ekolohichnoi bezpeky ukrainskoho suspilstva yak predmet filosofskoi refleksii. Avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata filosofskykh nauk. Spetsialnist: 09.00.03 – sotsialna filosofiiia ta filosofiiia istorii / Inna Lesnykova. – K., 2010. – 19 s.
10. Hoblyk V.V. Osoblyvosti formuvannia ekolohichnoi kultury studentskoi molodi u navchalno-vykhovnomu protsesi / Volodymyr Hoblyk, Ivan Almashii // Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal. Pedagogichni nauky. – 2015. – № 8. – S. 36 – 38.
11. Dushechkina N. Priorytetne mistse ekolohichnoho svitohliadu osobystosti u rozviazanni ekolohichnykh problem / Nataliia Dushechkina // Molod i Rynok. – 2015. – № 7 (126). – S. 162 – 166.
12. Ekolohichna entsyklopediia: U 3-kh tomakh / Redkolehiia: A.V. Tolstoukhov (hol. red) ta in. – K.: TOV «Tsentr ekolohichnoi osvity ta informatsii», 2007. – Tom 2: Ye – N. – 415 s.
13. Tolstoukhov A.V. Ekobezpechnyi rozvytok: poshuky stratehem / A.V. Tolstoukhov, M.I. Khyloko. – K.: Znania Ukrainy, 2001. – 333 s.
14. Kotienieva I.S. Estetychne v pryrodi yak zasib formuvannia estetyko-ekolohichnoi kultury osobystosti / Iryna Kotienieva // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu: Seriia «Pedagogika. Sotsialna robota». – Uzhhorod: UzhNU, 2015. – Vypusk 37. – S. 83 – 86.
15. Starosud I.M. Ekolohichna osvita ta vykhovannia yak skladovi ideolohichnoho mekhanizmu ekolohichnoho prava / Starosud I.M. // Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriia: Yurysprudentsiia. – 2014. – № 11, том 2. – S. 62 – 64.
16. Toporovskyi D.V. Ekolohichna skladova politychnoi kultury ukrainskoho suspilstva. Avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata politychnykh nauk. Spetsialnist: 23.00.03 – politychna kultura ta ideolohiia / Dmytro Toporovskyi. – K., 2010. – 18 s.

ФОРМИРОВАНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ В КОНТЕКСТЕ ПОЛИТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ ОБЩЕСТВА И ЛИЧНОСТИ

Канцурак В.В.

Корень успеха или проблемности ситуации в экологическом, как и в любом другом измерении, находится в человеке, его сознания, воспитанности, добросовестные и культуре. Воспитанная, духовно и нравственно богатая личность никогда не пойдет наперекор собственной совести и не создаст ситуацию, которая будет представлять угрозу

природе и людям. Разве что в результате досадной ошибки. И наоборот, личность, которая руководствуется мотивами обогащения, безосновательного успеха или обеспечения собственного комфорта, на создание такой ситуации пойдет целенаправленно и сознательно. Ответ на вопрос о том, «быть или не быть» экобезопасному состоянию общества в Украине (собственно, как в Европе и в мире), находится в человеке - его культуре и воспитании. Формирование экологической культуры личности и общества является главной задачей достижения экобезопасного развития общества. Оно имеет политический характер и требует безотлагательного теоретического рассмотрения, на чем необходимо остановиться более подробно.

Ключевые понятия: человек, культура, экология, образование, воспитание.

FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE IN THE CONTEXT OF POLITICAL EDUCATION OF SOCIETY AND PERSONALITY

Kantsurak V.V.

The source of the ecological success or problem as in any other dimension, lies in man, his consciousness, education, conscience and culture. A well-educated, spiritually and morally rich person will never challenge his own conscience and create a situation that will endanger nature and people. Only if it's the result of an annoying mistake. Conversely, an individual who is guided by the motives of enrichment, unjustified success, or providing his or her own comfort, will purposely and deliberately create such a situation. The answer to the question of «be or not to be» in the environmentally safe state of society in Ukraine (in fact, both in Europe and in the world), lies in man - his culture and education. The formation of an ecological culture of the individual and society is the main task of achieving the eco-friendly development of society. It has a political character and needs immediate theoretical consideration, which should be studied deeply.

The measure of shaping environmental consciousness as a governmental and sociopolitical objective is the raising of civic awareness and culture. In developed countries, ecological culture has reached a high level and absolute relevance precisely because its priority has been recognized at the level of the general public.

In other words, a high level of culture of social thinking, initiative, and participation are mandatory for the formation of ecological consciousness. Of course, “the conditions of a transformative society dictate its logic of development: on the one hand, increasing crisis phenomena and exacerbating of existing ambiguities of environmental policy, both as doctrines and political practices, but on the other hand, giving the opportunity to reorient its content from the administrative model of decision-making to active involvement of society in this process. In such situation it is of particular importance that the public opinion will have an impact on the vector of further development. Ecological modernization implies not only a high degree of concern and interest, but, above all, the availability of opportunities for public self-organization, broad participation in the political decision-making process, the development of civic responsibility. And such issue requires the analysis of not only institutional reflection, but also the political and cultural foundations of relationship between society and environment. Moreover, institutional and regulatory frameworks for natural resource management are not sufficiently effective”. Therefore, the Ukrainian state should cooperate more actively with the public in organizing educational activities aimed at shaping a higher level of environmental culture.

Without this, it is impossible to hope for the greening of public consciousness, which is necessary for the Ukrainian society, that is already on the verge of ecological catastrophe. Today it is becoming more and more evident that it cannot be avoided without reaching a certain level of ecological culture by a certain number of Ukrainian citizens.

Key concepts: man, culture, ecology, education, upbringing